

Verð vatnsréttinda ánna fyrir botni Arnarfjarðar

eftir

Egil Skúla Ingibergsson

og

Magnús Reyni Jónsson

Verð vatnsréttinda ánnar fyrir
botni Arnarfjarðar

I. Verð vatnsréttinda

Mikið hefur verið rætt um grundvöll að mati á vatnsréttindum. Í skýrslu Jakobs Björnseðnar og Magnúsar Reynis Jónssonar frá 6. jan. 1956 er lagt til, að verð vatnsréttinda skuli miða við eólisorku fallvatns eftir tiltekinni formúlu, þar sem tekið er tillit til ýmissa breytilegra aðstæðra, svo sem miðlunarskilyrða, fallhæðar, lengd vatnsvega og lengd aðalorkuflutningslínu. Þessa patti, sem nú voru nefndir, er mjög erfitt að ákveða og verður því hér leitað við að fara aðra leið, þar sem pættir þessir koma inn á annan hátt, nefnilega í ámtluðum virkjunarkostnaði og nýtanlegri örku.

Þau tvö grundvallaratriði, sem gengið verður út frá hér við mat á verði vatnsréttið, eru:

- 1) Að verð vatnsréttinda, reiknað í krónum á GWh/ári, minnki með vaxandi orkumagni.
- 2) Að verð vatnsréttinda, reiknað í krónum á kW, standi í öfugu hlutfalli við virkjunarkostnað, reiknaðan í kr/kW.

Þessu til skýringar skal eftirfarandi tekið fram:

- 1) Það er vitað, að örkvinnslukostnaður, reiknaður í kr/kWh, minnkar með vaxandi orkumagni og metti því aðla, að verómeti vatnsréttinda á GWh/ári yxi með vaxandi nýtanlegri örku. Ef svo væri myndi það þýða, að hlutdeild vatnsréttindakostnaðarins í örkvinnslukostnaðinum yxi með vaxandi örkuframleiðslu, en slikt er mjög óeðlilegt. Stórvirkjun getur t. d. ekki greitt fyrir vatnsréttindi sama aurafjölda á kWh og virkjun til almennrar notkunar (lysingar, heimilisnota og smáíonaðar), því að stórvirkjun hlytur að byggjast á því, að hægt sé að selja orkuna til orkufreks stóriónaðar, sem því aðeins getur þrifizt, að hann fái

Ódýra orku. Verð vatnsréttinda, reiknað í kr/GWh/ári hlýtur því að öllu jöfnu að minnka með vaxandi orkuframleiðslu. Hversu mikil það minnkari eða hvernig má deila um, en í höfuðdráttum hlýtur það að minnka líkt og línurit 1 sýnir.

Að línuritinu er verðið (orkuvinnslustuðullinn) sett = 1 fyrir 135 GWh/ári (Ljósafoss fullvirkjaður).

- 2) Ef lítið er á virkjunarkostnað í kr/kW einan sér, er augljóst, að minna er borgandi fyrir vatnsréttindi í vatnsfalli, sem dýrt er að virkja, heldur en í vatnsfalli, sem ódýrt er að virkja. Hér verður gert ráð fyrir, að vatnsréttindaverðið standi í ófugu hlutfalli við virkjunarkostnað, reiknaðan í kr/kW. Þessi: ef virkjunarkostnaður í Ljósafossi er talinn 5000 kr/kW og vatnsréttindaverðið þar sett = 1 (virkjunarkostnaðarstuðull) þá verður það = 0,5 í virkjun, sem kostar 10.000 kr/kW og = 2 í virkjun, sem kostar 2.500 kr/kW að öllu öllu jöfnu.

Að línuriti 2 er samband virkjunarkostnaðarstuðuls og virkjunarkostnaðar í kr/kW sýnt.

Til þess að geta ákveðið samband vatnsréttindaverðs og orkuframleiðslu á ári, þarf að fá samband milli virkjunarkostnaðarstuðuls og orkuvinnslu á ári. Skal nú skýrt frá því, hvernig það fest:

Að línuriti 3 er sýnt sambandið milli virkjunarkostnaðar í kr/kW og virkjunarstærðar í kW. Þessi lína er dregin með hlíðsjan af þeirri reynslu, sem fengist hefur um virkjunarkostnað hér á landi.

Af þessum tveim línuritum fest ákveðið samband milli virkjunarkostnaðarstuðuls og virkjunarstærðar. Sambandið milli virkjunarstærðar og orkuvinnslu/ári er auðvitað ekki fast-ákveðið, en hér verður gengið út frá ákveðnum minnsta nýtingartíma, sem sýndur er á línuriti 4. Út frá þessum nýtingar-

tíma fæst samband á milli virkjunarstarðar og orkuvinnslu/ári og er það sýnt á línuriti 2 og er þá fengið samband á milli virkjunarkostnaðarstuðuls og árlegrar orkuvinnslu, sem sýnt er á línuriti 6.

Til yfirlits er á teikn. Fnr. 3639 sýnt hvernig línumrit 2, 3, 5 og 6 eru notuð.

Til þess að fá fastan grundvöll fyrir verði vatnsréttinda er miðað við vatnsréttindi í Ljósafossi. Kaupverð 1/2 vatnsréttinda þar var var 54.000 kr. árið 1932. (Hinn hlutann átti Reykjavíkurþær). Öll vatnsréttindin voru því þá metin á 108.000 kr.

Visitala byggingarkostnaðar í Reykjavík: Sé hún sett 100 árið 1932, er hún 1057 1. okt. 1954 til 30. sept. 1955.

Visitala framfarslukostnaðar í Reykjavík: Sé hún sett 100 árið 1932, er hún 935 í des. 1955.

Það má því gera ráð fyrir, skv. þessu, að verðlag hafi hér um bil 10-faldast hér á landi síðan 1932, og verður hér reiknað með því og vatnsréttindi í Ljósafossi því nú metin á 1.080.000 kr.

Orkuvinnslu- og virkjunarkostnaðarstuðlarnir eru settir = 1 fyrir 5000 kr/kW virkjunarkostnað og 135 GWh árlega orkuvinnslu og er þá höfð í huga fullvirkjun Ljósafoss.

Vatnsréttindaverð almennt fæst samkvæmt ofansögðu

$$V = 1,08 \frac{G}{135} \cdot a \cdot b \text{ millj. kr.}$$

þar sem G er árleg orkuvinnsla, a er orkuvinnslustuðullinn og b virkjunarkostnaðarstuðullinn.

I töflu 1 eru sýnd ýmsa gildi á a og b, verð vatnsréttinda í millj. króna og í aurum á kWh miðað við eins árs vinnslu.

Verð vatnsréttinda í millj. kr. og í aurum á kwst, hvort-tveggja miðað við breytilega árvinnslu, er sýnt á línuriti 7.

Það má sýna fram á það starðfræðilega, að líkningin fyrir verði vatnsréttinda, eins og það hefir verið sett fram hérna, er á forminu $y = a x^2 + b x/x + c$. Með því að setja inn gildi þriggja punkta á línuriti 7 fæst $y = 13,34 \cdot 10^{-4} x^2 + 234,35 \cdot 10^{-2} x/x + 178$, þar sem y þýðir millj. krónur og

x þyðir GWh/ári. Þessi líking er sýnd á línuriti 8 upp f $x = 5000$ GWh/ári.

A þessu línuriti sést greinilega, að sé vatnsréttindaverð Ljósafoss haft sem fastur punktur á línuriti, sem á að ákveða vatnsréttindaverð, er vatnsréttindaverð lítilla virkjana (t.d. minni en Ljósafoss) sáralítig hæð því hvað greitt er fyrir vatnsréttindi stórvirkjana. Það má því ganga út frá því, að ofanefnd líking fyrir verði vatnsréttinda gildi fyrir litlar og meðalstórar virkjanir.

II. Árnar fyrir botni Arnarfjarðar

I skýrslu J.B., E.S.I. og M.R.J. um athuganir á nýtanlegu orkumagni á Anna fyrir botni Arnarfjarðar (des. 1956) er reiknuð út orka í "meðalári" og í lélegu ári. "Meðalár" 1) það, sem talað er um í skýrslunni er mun betra en raunverulegt meðalár og orkuvinnslutölur þær, sem fengust við athuganir á þessu tilbúna "meðalári" eru því hærri en búast má við í nokkru ári og eru því efri mörk nýtanlegrar orkuvinnslu á Anna fyrir botni Arnarfjarðar.

Þar sem nýtanleg ársorkuvinnsla er hér lögð til grundvallar mati vatnsréttinda, er eðlilegast að ganga út frá þeirri orku, sem telja má, að hegt sé að vinna flest ár, nokkurs konar "firm energy" (sbr. "firm power"). Hér er því gengið út frá orkuvinnslu lélegasta árs þeirra fjögurra ára, sem vatnsmælingar ná yfir, en öruggt má telja, að lélegri vatnsára koma fyrir.

I samræmi við þetta er orku Svínár og Höfsár sleppt, því að þeirra "firm energy" er hverfandi lítil. I áðurgreindri skýrslu er komið að þeirri niðurstöðu, að í lélegu ári megi vinna 37 til 43 GWh á ári, eftir því hvaða virkjunnartilhögun er valin. Verður hér gengið út frá 40 GWh/ári.

Samkvæmt meðfylgjandi línuriti 7 (eða formúlunni) reiknast því verð vatnsréttinda á Anna fyrir botni Arnarfjarðar 434.000 kr.

1) "Meðalár" er fengið með því að taka meðaltal rennslis allra septembermánaða, allra októbermánaða o.s.frv. og er því jafnara en nokkurt áranna. T.d. er enginn einn mánuður með lítið rennsli öll fjögur árin.

III. Ónnur atriði

a) Það verð, sem reiknað er út hér að framan, miðast við, að virkjun fallvatnsins standi fyrir dyrum, en svo var, þegar kaupin á Ljósafossi fóru fram. Ef hins vegar er vitað, að langur tími muni lífða, þangað til þörf verður virkjunar, hlýtur það að hafa áhrif á verð vatnsréttindanna. Það vatnsafl, sem fullvist er, að aldrei verður virkjað, er að sjálfsögðu einskis virði. Ef margir tugir ára lífða frá því að vatnsréttindi eru keypt þangað til virkjað er, leggst verulegur voxtakestnaður ofan á kaupverðið; með 7% vöxtum, sem nú eru algengir, tvöfaldast grunnverðið á 10 árum. Hjá því verður ekki komist að teka nokkurt tillit til þessa.

Að framan er vikið að því, að orkumagn árra er 40 GWh/ári. Er það meir en 7 sinnum núverandi orkunotkun íbúa Vestfjarða. Það er jafnfremt rúmlega helmingi meira en svarar hlutfallslegri orkunotkun þjóðarinnar í heild. Auðsatt er, að lífða mun alllangur tími, óur en vatnsafl þetta hefur silt verið virkjað til almenningsþarfa og mun sá tími skipta tugum ára.

b)Virkjunaraðstaður fyrir botni Arnarfjarðar eru svo erfðar, að fyrirsjánlegt er, að virkjunarkestnaður verður þar hærri en sú meðalkostnaðarlína sýnir, sem útreikningur í I. kafla þessarar greinargerðar byggist á. Af þeiri ástæðu wtti verðið á vatnsréttindum árra fyrir botni Arnarfjarðar að vera lægra en útreykningur skv. I. kafla gefur.

TAFLA I.

Verðmæti vatnsréttinda

Gwh/ári	1,08 GWh 135 millj.kr.	Orku- vinnslu- stuðull a	Virkjunar- kostnaðar- stuðull b	Verðmæti vatnsrétt- inda millj. kr.	Verðmæti vatnsrétt- inda aur/kwst.
10	0,08	2,91	0,51	0,120	1,20
20	0,16	2,28	0,64	0,232	1,16
30	0,24	1,95	0,72	0,337	1,12
40	0,32	1,74	0,78	0,434	1,08
50	0,40	1,60	0,82	0,526	1,05
60	0,48	1,49	0,85	0,610	1,02
70	0,56	1,41	0,87	0,688	0,98
100	0,80	1,19	0,94	0,890	0,89
135	1,08	1,00	1,00	1,080	0,80
150	1,20	0,93	1,03	1,150	0,77
200	1,60	0,79	1,09	1,380	0,69
300	2,40	0,60	1,19	1,720	0,57
400	3,20	0,49	1,27	1,990	0,50
500	4,00	0,41	1,33	2,230	0,45
600	4,80	0,37	1,37	2,440	0,41
700	5,60	0,34	1,41	2,650	0,38

Raforkumólastjóri

12/1957 ESI-MRÖ/1a

Vatnsréttindi

Tnr. 146

Orkuvinnslustuðull sem f (GWh/ári)

B-O

Fnr. 5628

2.0

Orkuvinnslustuðull

1.5

Linurit 1

1.0

0.5

SIS 523 A 3

1x1 mm

100

200

300

400

500

600

700 GWh/ári

Raforkumálastjóri

Vatnsréttindi

Virkjunarkostnaðarstúull sem

f (kr/kWh)

19/1 '57 ESI-MRU
1/10

Tím. 149

B - 0

Fnr 3631

Virkjunar-
kostnaðar-
stúull.

2,0

1,5

1,0

0,5

Linurit 2.

SIS 523 A 3

1 x 1 mm

4447

5000

10 000

15 000 Virkjunarkostnaður kr/kWh

Nettorkostpris

37 57 00-100

Værtssættende

Tidsp. 151

Støtrestader virk. and i

B-0

Kr./kW og MWh som f(kW)

Fnr. 3633

Nkr.

300

200

100

Nkr

300

200

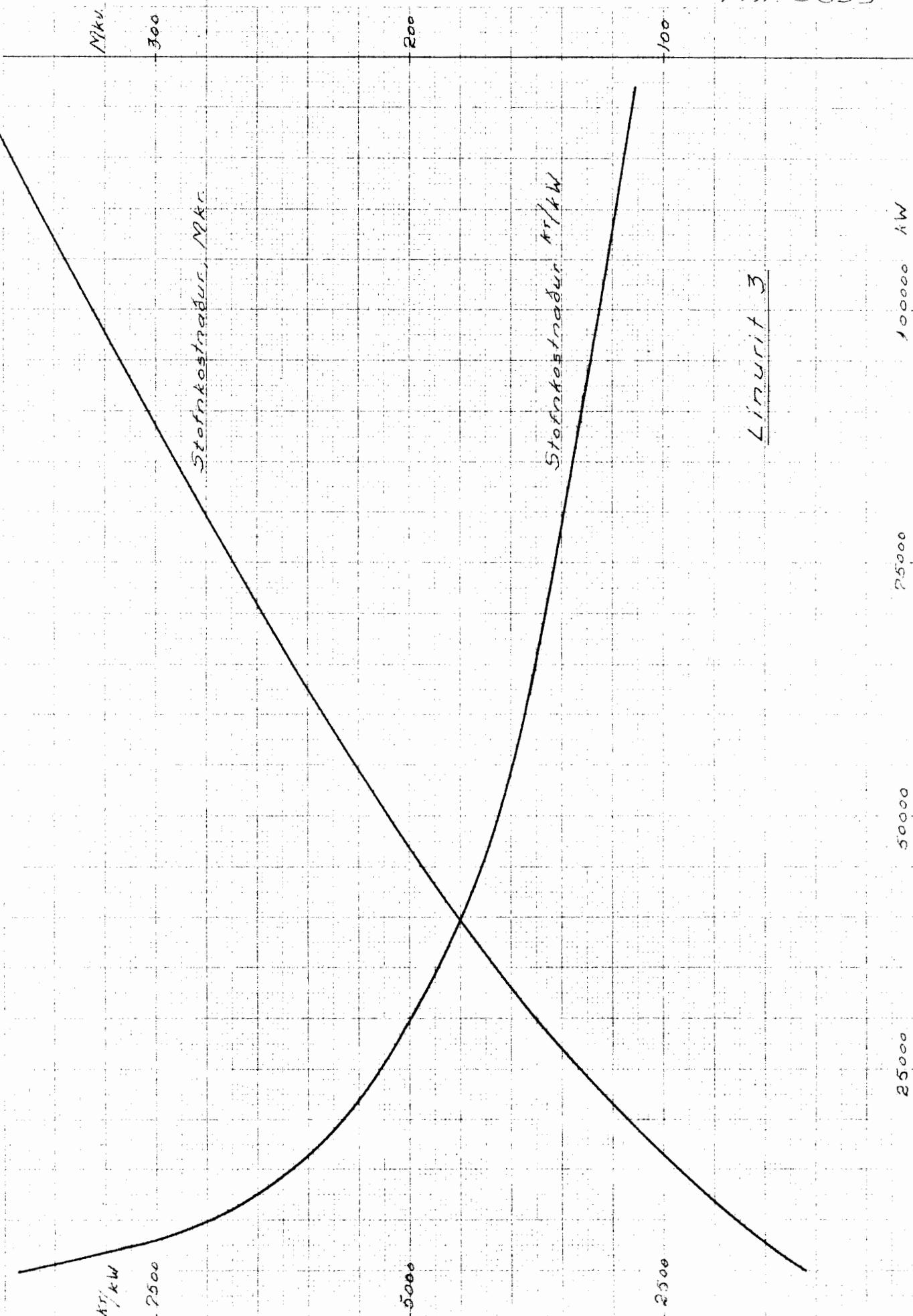
100

0

Støtrestader, max.

Støtrestader kr./kW

Linje nr. 3

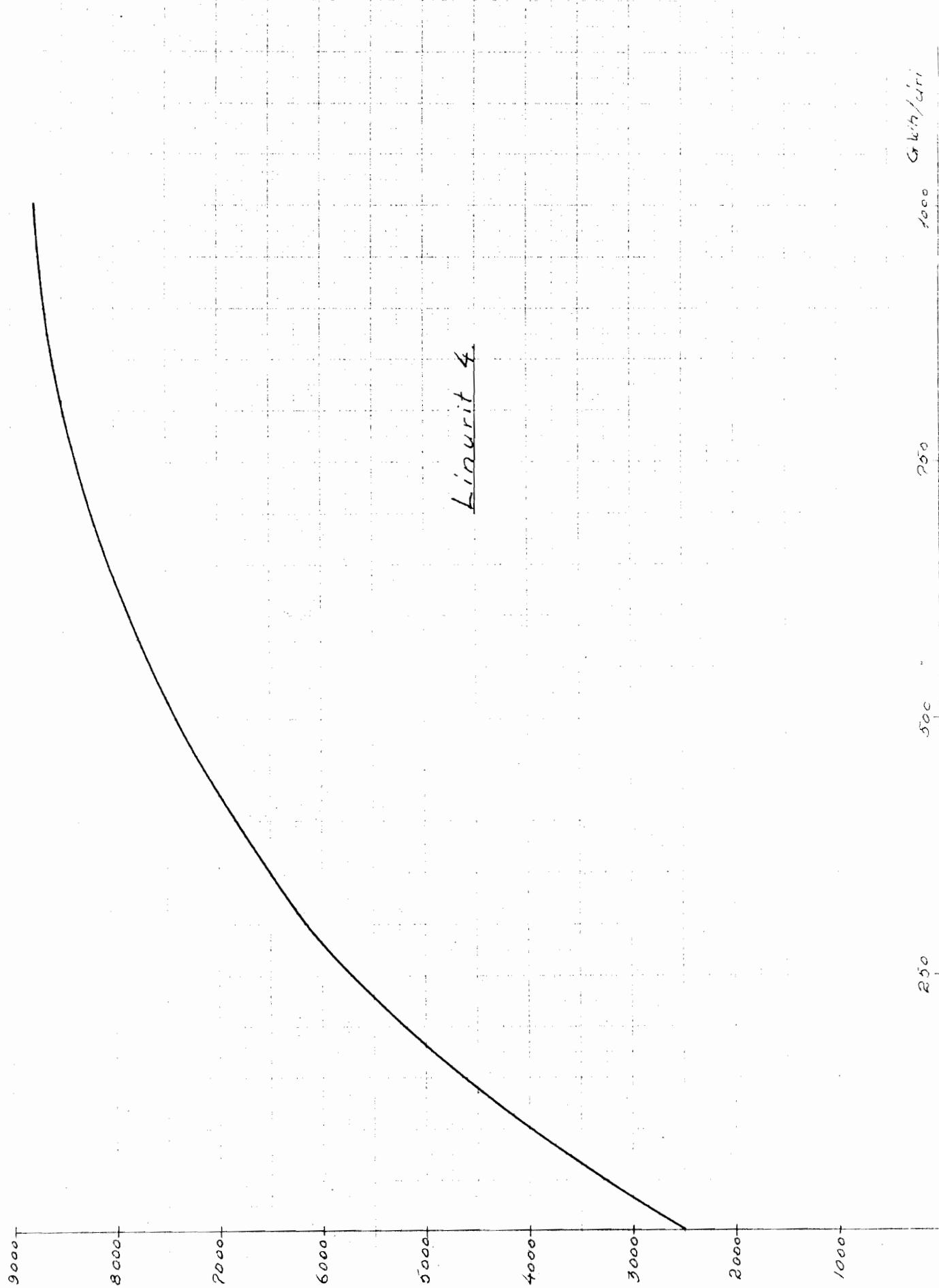
Raforkumststofnun

17/1 82 511.296

Vatnsatssóður

Hætlunar faginmarksnytingartími mesta mm. 145
álags týr vatnsatssóðar í Íslandi 3 - 0

mm. 3622

17/1 57 ESI-MARY

Tnr. 150

B - O

Fnr. 3632

Raforkumálastjóri

Samband orkuvinnslu á óri og
virkjunarstærðar, skv. áætludum lágmarks-
nýtinartíma á óri. (Sjá linurit 4)

Vatnsréttindi

Virkjunar-
stærð
KW

100.000

75.000

50.000

25.000

Linurit 5

3

SIS 523 A 3

1 x 1 mm

ESSELTE

4447

Haforkumálastjóri

17/157 ESI-MAY/1A

Virkjunarkostnaðarstuðull sem f(GWh/ári)

Tnr 148

miðað við aætlaðan lágmarksnytingar-

B-8

timi.

Fnr. 3630

Vatnsréttindi

Virkjunar-
kostnaðar-
stuðull

2.0

1.5

1.0

0.5

Línurit 6.

Orkuvinnsla GWh/ári

100

200

300

400

500

600

700

SIS 523 A 3

1x1 mm

ESSELTE

4447

Raforumalastjóri

17/1/57 - SÍFMRJSI
16

Millj. kr. Vatnsréttindaverð

Vatnsréttindi Vatnsréttindaverð f(GWh/ári)

Tnr. 147

B - 0

Fnr. 3629

2,5

2,0

1,5

1,0

0,5

0,0

Millj. kr.

Vatnsréttindaverð
aurar/kWh

1,5

1,0

0,5

aurar/kWh

Linurit ?

SS 523 A 3

ESSELTE

4447

100

200

300

400

500

600

Orkuvinnaðsl
GWh/ári

Proforkumálastjóri

22/1 '57 ESI-FMPDF /16

Vatnsréttindi

Tnr. 152

Tillaga um verð vatnsréttinda

B - 0

y

MWh. kr.

10,0

8,0

6,0

4,0

3,0

2,0

1,0

4447

Copyright Sveriges Standardiseringsskommision

$$y = \frac{13,34 \cdot 10^{-4} \cdot x^2 + 234,36 \cdot 10^{-2} \cdot x}{x + 178}$$

Linurit 8.

1000

2000

3000

4000

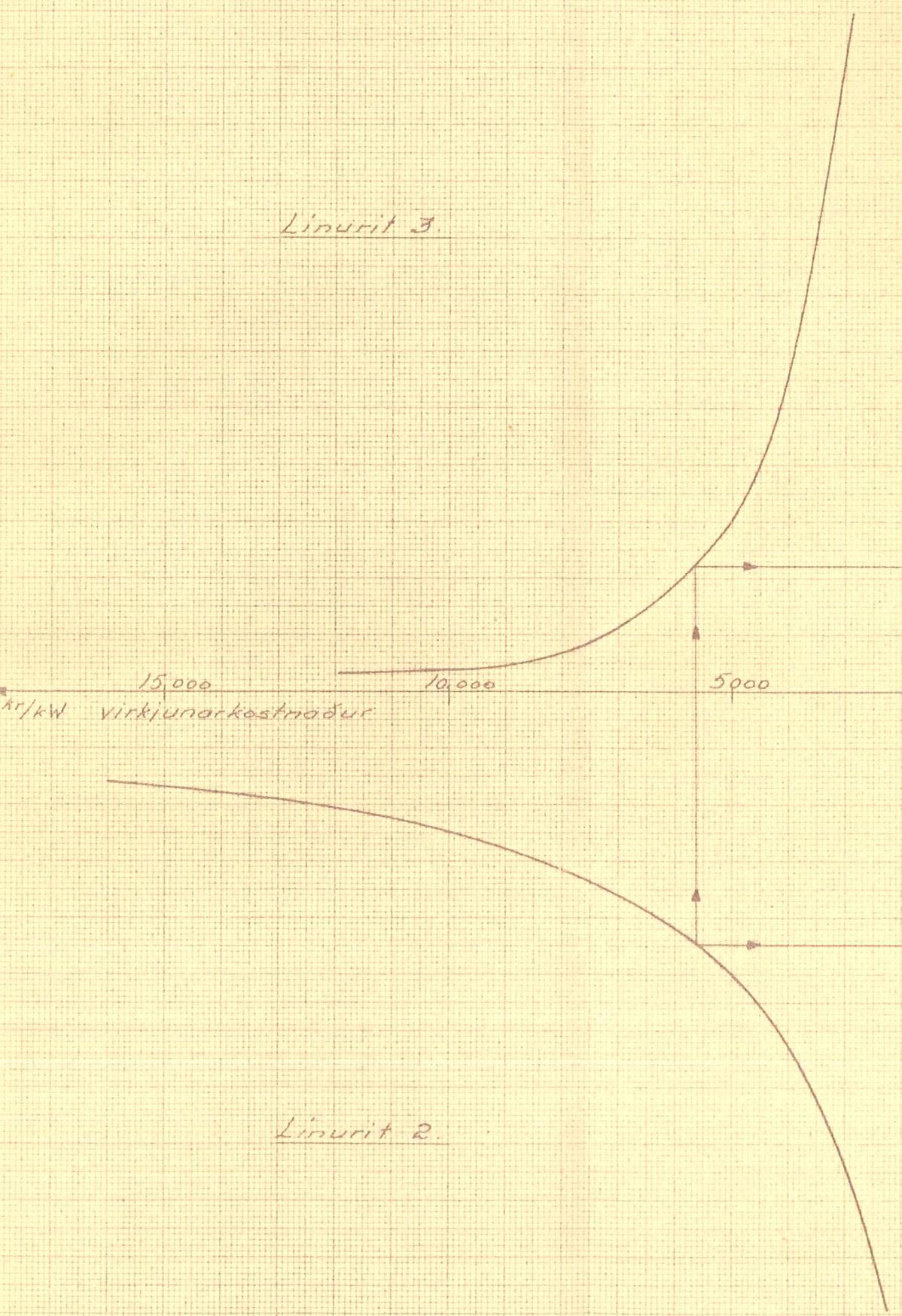
5000

6000

GWh/dí

x

ESSELTE
2000

 $\text{kW} \times 10^3$

100

90

80

70

60

50

40

30

20

10

100

200

300

400

GWh/ör

1.0

1.5

Virkjunarkostnaðarstuðull
 $f(\text{kr}/\text{kW}) f(\text{GWh}/\text{ör})$
miðað við fastan
nýtingartíma

b

Linurit 5.

nýtingartími = 3000 st.

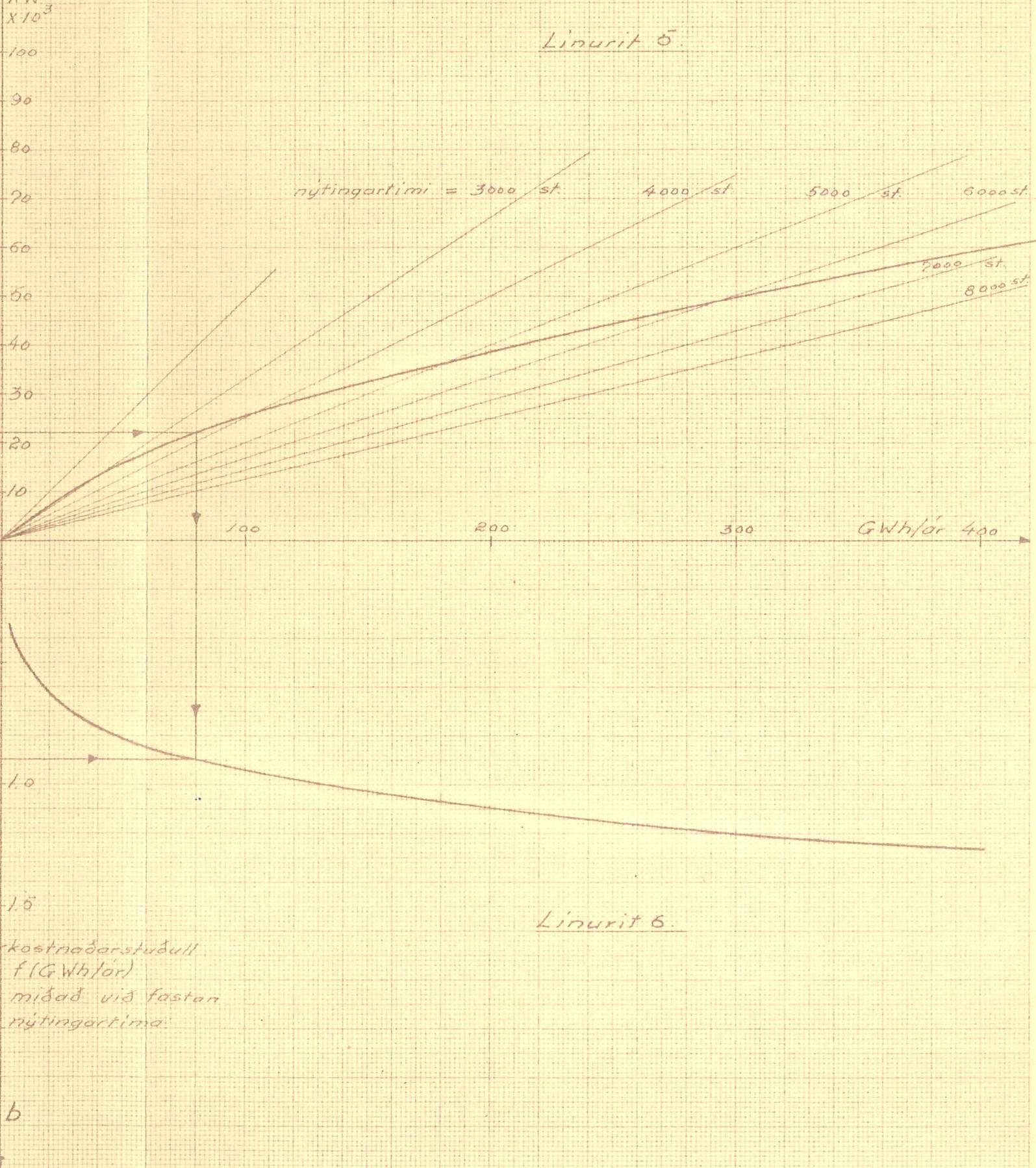
4000 st.

5000 st.

6000 st.

5000 st.

8000 st.

Linurit 6.